

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ О.М. БЕКЕТОВА**

УДК 378:334.722.8:005.934

КАРПОВА КРИСТІНА ВІКТОРІВНА

**ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ
ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ
ПРИВАТНОЇ ФОРМИ ВЛАСНОСТІ**

21.04.02 – економічна безпека
суб'єктів господарської діяльності

А В Т О Р Е Ф Е Р А Т
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків-2014

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Черкаському національному університеті імені Богдана Хмельницького Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник кандидат психологічних наук, доцент
Пригунов Павло Якович
Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова,
професор кафедри фінансово-економічної безпеки,
обліку та аудиту.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Флейчук Марія Ігорівна
Львівська комерційна академія УКООПСПІЛКИ,
професор кафедри міжнародних економічних
відносин;

кандидат економічних наук, доцент
Бреус Світлана Василівна
Київський національний університет технологій та
дизайну,
доцент кафедри економіки підприємства.

Захист відбудеться «02» липня 2014 року о 13 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.089.01 Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова МОН України за адресою: 61002, Україна, м. Харків, вул. Революції, 12, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова МОН України за адресою: 61002, Україна, м. Харків, вул. Революції, 12.

Автореферат розісланий «02» червня 2014 року

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

М.В. Кадничанський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасних умовах економіки України виникають серйозні загрози для розвитку й стійкого функціонування суб'єктів господарювання, до яких також відносяться вищі навчальні заклади приватної форми власності (ВНЗ ПФВ). Вищі навчальні заклади приватної форми власності виникли з набуттям Україною статусу незалежної держави та розвитком різних форм власності, зокрема приватної. За час здійснення демократичних перетворень в Україні приватні вищі навчальні заклади разом з державними та комунальними під управлінням Міністерства освіти і науки України утворюють систему вищої освіти та забезпечують впровадження державної політики в галузі освіти і науки.

На відміну від вищих навчальних закладів державної та комунальної форм власності, ВНЗ ПФВ забезпечують своє існування та дотримання державних вимог щодо надання освітніх послуг за власний рахунок.

У цих умовах на функціонування закладів вищої освіти приватної форми власності чинять вплив як зовнішні, так і внутрішні загрози, які виникають при здійсненні ними освітньої, наукової та господарської діяльності. З метою мінімізації їх впливу повинні бути розроблені відповідні механізми та організована діяльність відповідних суб'єктів, шляхом формування системи економічної безпеки у ВНЗ ПФВ. Така система повинна забезпечувати, з одного боку, захист економічних інтересів засновників (власників) ВНЗ ПФВ, з іншого – його адміністративного та професорсько-викладацького складу, а також замовників освітніх послуг – студентів, аспірантів, слухачів тощо, що й підтверджує актуальність дослідження.

Проблеми забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності досліджуються зарубіжними та вітчизняними науковцями: Т. Аллісона, Дж. К. Ван Хорна, К. Жюгляра, Дж. Найта, Г. Фостера, Й. Шумпетера, Л. Абалкіна, Г. Мінаєва, Г. Попова, Є. Олейнікова, В. Шликова, В.І. Ярочкіна та ін.

У розбудову сучасних підходів до формування системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності значний внесок здійснили: О. Барановський, І. Бланк, І. Белоусова, С. Бреус, О. Власюк, Т. Васильців, В. Грушко, Л. Гнилицька, М. Денисенко, Г. Козаченко, О. Користін, В. Крутов, О. Кириченко, О. Ляшенко, І. Мігус, Т. Момот, П. Пригунов, М. Флейчук, В.Франчук, М. Чумаченко, Л. Шемаєва та ін. Водночас ціла низка теоретико-методичних та організаційних проблем у цій царині залишаються не розробленими або недостатньо вивченими. До теперішнього часу питання організації системи економічної безпеки вищих навчальних закладів приватної форми власності комплексно не розглядалось. Тому наукове завдання полягає у розробці теоретико-методичних засад та практичних рекомендацій з організації

системи економічної безпеки вищих навчальних закладів приватної форми власності.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами.

Дисертаційну роботу виконано відповідно до тематики наукових досліджень Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького Міністерства освіти і науки України (м Черкаси) та ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» (м. Київ). У відповідності з темою Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького «Управління персоналом в системі забезпечення кадрової безпеки суб'єктів господарювання» (номер державної реєстрації 0112U001776, термін 2011-2015 рр.) здобувачем запропоновано методичні підходи до моделювання організації системи економічної безпеки у вищих навчальних закладах приватної форми власності.

У відповідність з темою ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом» під назвою «Проблеми та перспективи розвитку промислових підприємств в Україні» (номер державної реєстрації 0113U007697, 2012-2014 рр.) здобувачем розроблено концепцію організації системи економічної безпеки ВНЗ ПФВ.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є удосконалення теоретико-методичних засад та розробка практичних рекомендацій організації системи економічної безпеки вищих навчальних закладів приватної форми власності.

Досягнення поставленої мети зумовило вирішення таких задач:

- дослідити діяльність вищих навчальних закладів приватної форми власності як суб'єктів освітньої та господарської діяльності;
- розглянути теоретичні та практичні засади організації системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності в цілому, та вищих навчальних закладів приватної форми власності зокрема;
- проаналізувати загрози та небезпеки в діяльності вищих навчальних закладів приватної форми власності;
- опрацювати алгоритм формування в освітніх установах сучасних безпекових структур;
- запропонувати шляхи формування концепції організації системи економічної безпеки вищих навчальних закладів приватної форми власності;
- визначити місце стратегічного планування в системі економічної безпеки ВНЗ приватної форми власності;
- удосконалити методичні підходи до оцінки стану системи економічної безпеки у вищих навчальних закладах приватної форми власності;

– удосконалити комплексне моделювання системи організації системи економічної безпеки вищих навчальних закладах приватної форми власності.

Об'єктом дослідження є процес забезпечення економічної безпеки у вищих навчальних закладів приватної форми власності як суб'єктів надання освітніх послуг та господарської діяльності.

Предметом дослідження є теоретичні, методичні та практичні засади організації системи економічної безпеки вищих навчальних закладів приватної форми власності.

Методи дослідження. Теоретичною та методологічною основою дисертаційної роботи є фундаментальні дослідження українських та зарубіжних вчених щодо функціонування системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності.

Основними методами, які були використані автором у процесі написання дисертації є: *загальнонаукові методи*, а саме: *системний аналіз* (при дослідженні економічної безпеки суб'єкта господарювання), *методи аналізу та синтезу* (при розробці процедур оцінювання загроз економічній безпеці ВНЗ), *специфічні наукові методи*, в тому числі неформальні евристичні методи, а саме: *метод експертних оцінок* (при розробці шкал оцінювання організації системи економічної безпеки ВНЗ приватної форми власності); *графічний метод* (при аналізі діяльності ВНЗ), *метод опитування* (визначення доцільності функціонування економічної безпеки ВНЗ приватної форми власності), *метод порівняльного аналізу* (при оцінюванні рівня економічної безпеки ВНЗ); *кількісні методи*, в тому числі економічний аналіз (при розрахунку коефіцієнтів у запропонованих методиках оцінки стану системи економічної безпеки); *метод моделювання* (при побудові кібернетичних моделей (блок-схеми, таблиці, діаграми) та створенні економіко-математичних моделей).

Інформаційною базою послуговували матеріали Державного комітету статистики України, Міністерства освіти і науки України, основні відомості про діяльність ВНЗ, фінансова та статистична звітність ВНЗ, результати соціологічних опитувань та інші інформаційні джерела, які є відкритими і не становлять комерційної таємниці, а також нормативно-правові акти України у сфері господарських відносин, здійснення освітньої діяльності та економічної безпеки суб'єктів підприємництва.

Наукова новизна одержаних результатів. Основний науковий результат дисертаційної роботи полягає у визначенні особливостей організації системи економічної безпеки ВНЗ приватної форми власності з урахуванням того, що вони є одночасно суб'єктами освітньої та господарської діяльності. Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає в наступному:

удосконалено:

- методичний підхід до оцінки стану системи економічної безпеки вищого навчального закладу приватної форми власності, за яким, на відміну від існуючих, визначаються інтегральні показники освітньо-господарської діяльності ВНЗ з виділенням підсистем економічної безпеки і на основі скорингу обчислюються індикатори, що дозволяє розглядати оцінку як інструмент удосконалення системи, а також використовувати при складанні рейтингів;
- методичні підходи до моделювання організації системи економічної безпеки ВНЗ приватної форми власності, за якими у ВНЗ запроваджуються адаптивні системи управління (матрична форма), що дозволяє прискорити реакцію ВНЗ до змін у зовнішньому середовищі;

дістали подальшого розвитку:

- визначення термінів «економічна безпека ВНЗ приватної форми власності» та «система економічної безпеки ВНЗ приватної форми власності», які, на відміну від існуючих, уточнюють специфіку забезпечення економічної безпеки для ВНЗ приватної форми власності, які водночас є суб'єктами освітньої та господарської діяльності;
- система стратегічного планування економічної безпеки вищих навчальних закладів приватної форми власності, за якою, з одного боку, задіяний наскрізний підхід до опрацювання ланцюжка «концепція-стратегія-планування», а з іншого – при формуванні бізнес-процесів виокремлюються типові ролі співробітників: «власник ресурсу», «власник процесу», «оператор процесу», що дозволяє упорядковувати функції складових систем;
- експертні методи, що адаптовані до специфіки дослідження – розв'язання проблем безпеки освітньо-господарської установи, в яких, на відміну від існуючих, відбір опитуваних, здійснюється не за горизонтальним, а за вертикальним принципом (від засновника до викладача ВНЗ), з великим обсягом вибірки, що дозволяє забезпечити високу валідність опитування, підтверджену критеріями Пірсена-Браве та Спірмена-Брауна.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що наукові положення, висновки та рекомендації дисертаційного дослідження можуть бути використані при організації системи економічної безпеки вищих навчальних закладів приватної форми власності.

Методичні підходи до моделювання організації системи економічної безпеки ВНЗ приватної форми власності запроваджено у практичну діяльність ТОВ «Інститут стандартів безпеки» при розробці практичних рекомендацій та методичних матеріалів по забезпеченню економічної безпеки вищих навчальних закладів (акт впровадження №315 від 03.04.2014 р).

Методичний підхід до оцінки стану системи економічної безпеки вищого навчального закладу приватної форми власності, що дозволяє розглядати оцінку як механізм удосконалення системи економічної безпеки ВНЗ використано у практичній діяльності Вищого навчального закладу «Інститут реклами» (довідка №357 від 04.04.2014 р).

Розроблені здобувачем рекомендації упроваджено у навчальний процес Інституту магістерської та післядипломної освіти Університету банківської справи Національного банку України (м. Київ), а саме при проведенні лекційних і практичних занять з дисциплін «Управління суб'єктом господарювання», «Економіка підприємства», «Стратегічне управління» для студентів галузі знань 1801 «Специфічні категорії», спеціальності 8.18010016 «Бізнес-адміністрування» (довідка №12-029/573 від 02.04.2014 р), а також у навчальний процес Інституту права імені князя Володимира Великого ПрАТ «Вищий навчальний заклад «Міжрегіональна Академія управління персоналом», а саме при проведенні лекційних і практичних занять з дисциплін «Комплексне забезпечення фінансово-економічної безпеки» і «Стратегічний та інноваційний менеджмент у сфері економічної безпеки» для студентів галузі знань 1801 «Специфічні категорії», спеціальності 8.18010014 «Управління фінансово-економічною безпекою» (довідка про впровадження №717 від 04.04.2014 р).

Особистий внесок здобувача. Наукові положення та висновки дисертаційної роботи є результатом самостійно проведеного автором дослідження щодо організації системи економічної безпеки вищих навчальних закладів приватної форми власності. Внесок автора в опубліковані в співавторстві наукові праці представлено в списку публікацій.

Апробація результатів дисертації. Основні наукові положення та практичні результати дисертаційної роботи доповідалися на 6 науково-практичних конференціях, у тому числі: науково-практичній конференції «Національна і міжнародна безпека в сучасних трансформаційних процесах» (Київ, 29 грудня, 2011 р), науково-практичній конференції «Правові та політичні проблеми сучасності» (Луцьк, 22 квітня, 2012 р.), III міжнародній науково-практичній конференції «Інформаційно-аналітичне забезпечення управління фінансово-економічною безпекою: аудиторський супровід та бізнес розвідка: матеріали» (м. Харків, 11-13 квітня 2013 р.), IX Всеукраїнській науково-практичній конференції «Становлення та розвиток української державності: актуальні проблеми державного та регіонального управління на сучасному етапі розвитку суспільства: матеріали» (Київ, 14 листопада, 2013 р.), Першій науково-практичній конференції студентів магістратури та аспірантури Інституту права імені князя Володимира Великого МАУП (м. Київ, 19-20

грудня 2013 р.), X Міжнародній науково-практичній конференції «Наука та освіта – 2013/2014» (Чехія, м. Прага, 25 грудня 2013-05 січня 2014 р.).

Публікації. Основні результати роботи опубліковано у 17 наукових працях, серед яких 1 колективна монографія, 9 статей у наукових фахових виданнях, 7 публікацій у матеріалах наукових конференцій та круглих столів. Загальний обсяг публікацій – 7,2 д. а., з яких особисто автору належать – 5,1 д. а.

Структура і обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів і висновків, списку використаних джерел із 229 найменувань (на 22 стор.) та 5 додатків (на 31 стор.). Загальний обсяг дисертаційної роботи складає 211 сторінок, включаючи 15 таблиць та 29 рисунків на 22 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У першому розділі «Теоретико-методичні основи організації системи економічної безпеки вищих навчальних закладів» досліджено особливості діяльності вищих навчальних закладів, у цілому, та вищих навчальних закладів приватної форми власності, зокрема, виокремлено їх види, правові основи та принципи діяльності.

Проведене дослідження дозволило вдосконалити поняття «вищий навчальний заклад приватної форми власності», під яким пропонуємо розуміти суб'єкт освітньої та господарської діяльності, який засновано в установленому порядку, діє на підставі свого статуту та чинного законодавства України і надає, у відповідності з отриманими ліцензіями, освітні та інші послуги населенню на платній або, за рішенням засновників, на безоплатній основі.

Економічна безпека є універсальною категорією, що відбиває захищеність суб'єктів соціально-економічних відносин на всіх рівнях від держави і до кожного її громадянина. З позиції суб'єкта господарювання оцінка економічної безпеки полягає у визначенні рівня захищеності його потенціалу (виробничо-технічного, фінансового, соціального тощо) і тенденцій його зміни.

У результаті систематизації науково-методичних підходів зарубіжних та вітчизняних вчених дозволило вдосконалити поняття «економічна безпека суб'єкта господарювання», під яким (у широкому розумінні) пропонується розуміти захищеність його потенціалу (виробничого, організаційно-технічного, фінансово-економічного, соціального) від негативної дії зовнішніх і внутрішніх чинників, прямих або непрямих економічних загроз, а також здатність суб'єкта до відтворення. Зміст цього поняття (у вузькому розумінні) – це система засобів, що забезпечують конкурентну стійкість і економічну стабільність суб'єкта господарювання, а також сприяють підвищенню рівня добробуту працівників.

Виходячи з вище наведеного, «економічна безпека ВНЗ приватної форми власності» – це сукупність організаційних, управлінських, педагогічних,

соціальних, правових й інших заходів, а також заходів, спрямованих на забезпечення захисту та безпеки персоналу, керівників і студентів від потенційних і реальних загроз, ризиків і небезпек, необхідності їх мінімізації та забезпечення сталого функціонування та розвитку навчального закладу, в цілому, і кожного з його учасників.

Теоретико-методичною основою функціонування системи економічної безпеки у вищих навчальних закладах є основні положення теорії економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності, а її методичну основу утворюють принципи, форми та методи забезпечення економічної безпеки підприємств, установ, організацій, з урахуванням специфіки діяльності ВНЗ приватної форми власності як освітнього закладу, діяльність якого є ліцензованою та контрольованою органом виконавчої влади – Міністерством освіти і науки України (рис. 1).

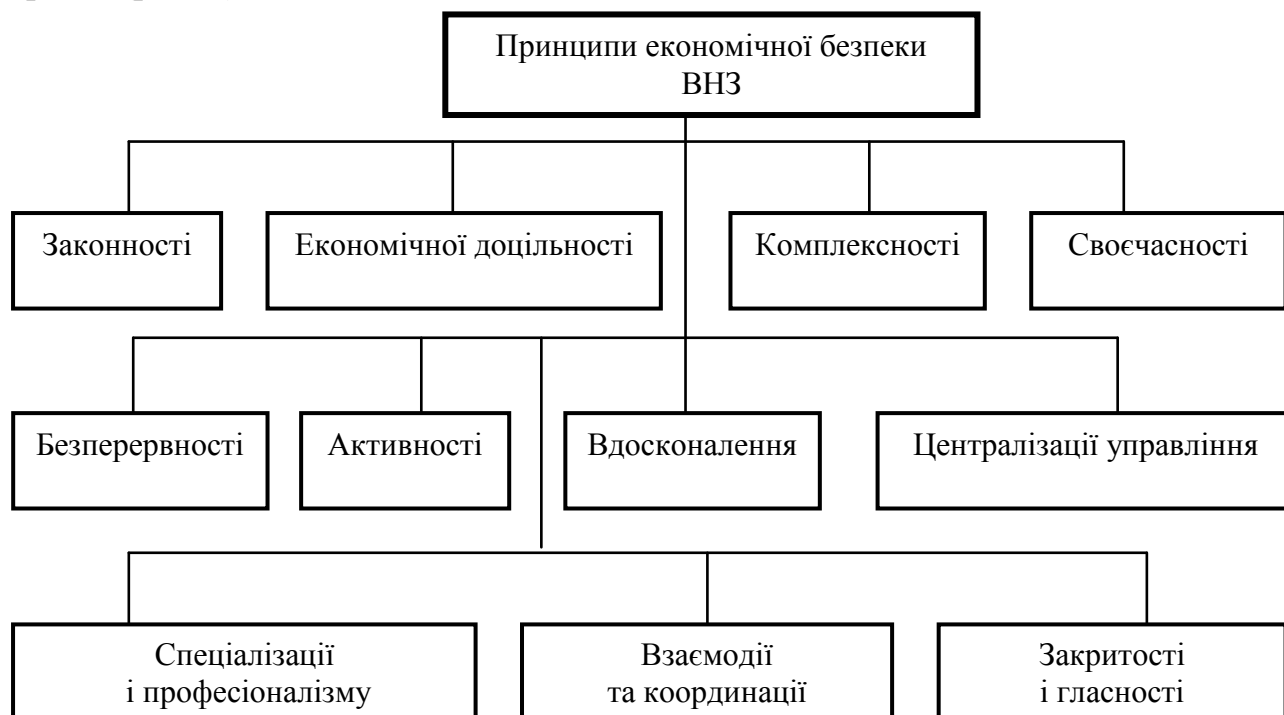

Рис. 1. Основні принципи економічної безпеки вищого навчального закладу

Для захисту економічних інтересів ВНЗ приватної форми власності в галузі його освітньої, фінансово-економічної та господарської діяльності впроваджується система економічної безпеки, яка розглядається як одна з необхідних умов для забезпечення його існування та розвитку як суб'єкту, що надає освітні послуги та здійснює господарську діяльність.

У другому розділі «Сучасний стан організації системи економічної безпеки вищих навчальних закладів приватної форми власності» здійснено аналіз загроз та небезпек в діяльності вищих навчальних закладів приватної форми власності.

Виходячи із завдань та специфіки проведеного дослідження використано

методи дослідження, які визначають економічні, психологічні, статистичні критерії. Розроблена авторська «анкета-опитувальник» пройшла необхідні процедури щодо визначення її надійності та валідності, що дозволяє її використовувати у нашому дослідженні.

Для вищого навчального закладу притаманні загрози та небезпеки, які є характерними для всіх суб'єктів господарської діяльності, але нами також були визначені специфічні загрози, які характерні для ВНЗ як особливої соціальної організації та суб'єкта надання освітніх послуг (ліцензійного виду діяльності) (табл. 1).

Таблиця 1

Класифікація загроз економічній безпеці ВНЗ ПФВ

№ з/п	Ознака класифікації	Види загроз
1.	За джерелами виникнення	внутрішні (загрози, які пов'язані з недоліками та прорахунками у діяльності самого суб'єкта господарювання, які можуть призвести до негативних наслідків, а також з ефективністю заходів, які вживаються для усунення причин та умов, що ці недоліки спричиняють) зовнішні (загрози, джерела яких перебувають поза межами суб'єкта господарювання, їх важко передбачити, а тому важко своєчасно вжити відповідних контрзаходів)
2.	За ступенем тяжкості спричинених ними наслідків	загрози з низьким ступенем тяжкості з середнім ступенем тяжкості з високим ступенем тяжкості наслідків
3.	За ступенем ймовірності загрози	малоймовірні реальні
4.	За сферою діяльності	у сфері господарської діяльності у сфері освітньої діяльності
5.	За формою відносин	економічні неекономічні
6.	За впливом на стадії господарської діяльності	на етапі організації ВНЗ ПФВ на стадії функціонування на заключному етапі
7.	За суб'єктами загроз	з боку кримінальних структур з боку несумлінних конкурентів з боку контрагентів з боку власних співробітників
8.	За об'єктами зазіхань	трудовим ресурсам (персоналу ВНЗ ПФВ) матеріальним ресурсам фінансовим ресурсам інформаційним ресурсам

В умовах сьогодення більшість зовнішніх та внутрішніх загроз, які характерні для ВНЗ приватної форми власності і визначаються специфікою надання освітніх послуг, пов'язані з особистістю його засновника (засновників) або найнятого засновниками ректора і знаходяться у площині організації

управління ВНЗ приватної форми власності.

Економічна безпека ВНЗ приватної форми власності має специфічні властивості і розглядається як безпековий комплекс соціальної організації з надання освітніх послуг: забезпечення безпеки ліцензованого виду діяльності, виконання повсякденних вимог до ліцензування та акредитації, а також здійснення господарської діяльності, тобто забезпечення отримання прибутку його засновниками та економічний захист фінансово-господарської діяльності (рис. 2).

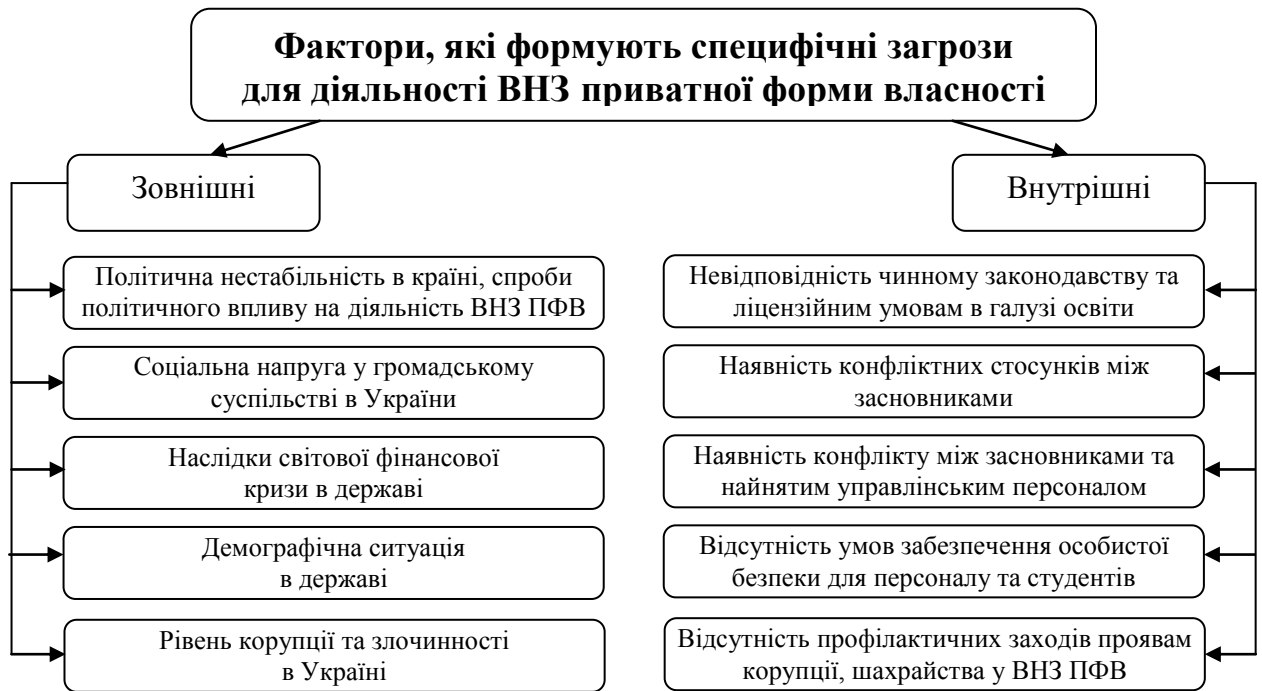

Рис. 2. Фактори, які формують специфічні загрози для діяльності ВНЗ ПФВ

Встановлена специфічна закономірність щодо розгляду внутрішніх суб'єктів (персоналу) забезпечення економічної безпеки у ВНЗ приватної форми власності. Доведено, що персонал ВНЗ приватної форми власності є одночасно суб'єктом безпеки – об'єктом забезпечення безпеки – і може бути суб'єктом внутрішніх загроз для діяльності ВНЗ ПФВ.

За результатами експертного оцінювання доведено (рис. 3), що система економічної безпеки вищих навчальних закладів приватної форми власності має забезпечувати розвиток наступних напрямків діяльності:

- охорони – охоронної діяльності (охорона майна, фізична охорона, контрольно-пропускний режим);
- захисту – діяльності по захисту (захист комерційної таємниці, інтелектуальної власності, економічних інтересів тощо);
- інформаційно-аналітичної діяльності (збір та аналіз інформації для забезпечення економічної безпеки);
- профілактичної діяльності (профілактика правопорушень у ВНЗ ПФВ).

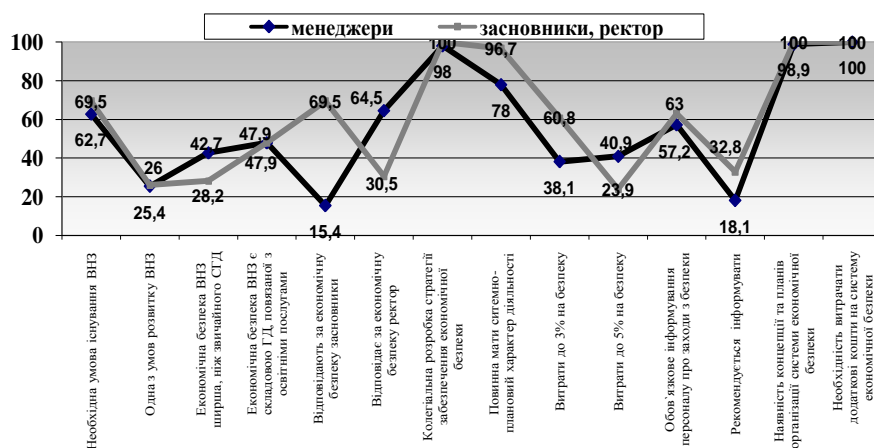

Рис. 3. Розподіл показників загальногрупових відповідей з проблем виявлення специфіки організації системи економічної безпеки у ВНЗ приватної форми власності

Дослідження стану системи економічної безпеки ВНЗ приватної форми власності показало, що дана система складається з двох підсистем (рис. 4), що обумовлює специфіку організації зазначеної системи.

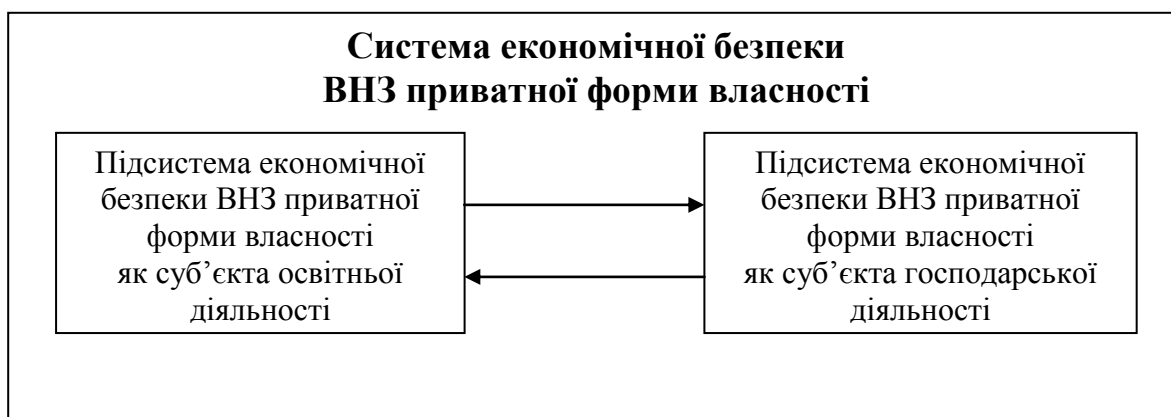

Рис. 4. Складові системи економічної безпеки ВНЗ приватної форми власності

Дана система потребує вдосконалення її організації шляхом розробки концепції, стратегічного планування, моделювання та вдосконалення методів оцінки її стану.

У третьому розділі «Напрями вдосконалення організації системи економічної безпеки вищих навчальних закладів приватної форми власності» запропонована концепція організації системи економічної безпеки вищих навчальних закладів приватної форми власності та подано пропозиції

щодо впровадження системи економічної безпеки у ВНЗ приватної форми власності.

Концепція дозволяє спланувати діяльність в області забезпечення безпеки, визначити шляхи та основні етапи її реалізації. При цьому основним принципом створення системи безпеки має стати забезпечення заданого рівня захищеності від можливих загроз, з урахуванням вартості сучасних засобів захисту (рис. 5).

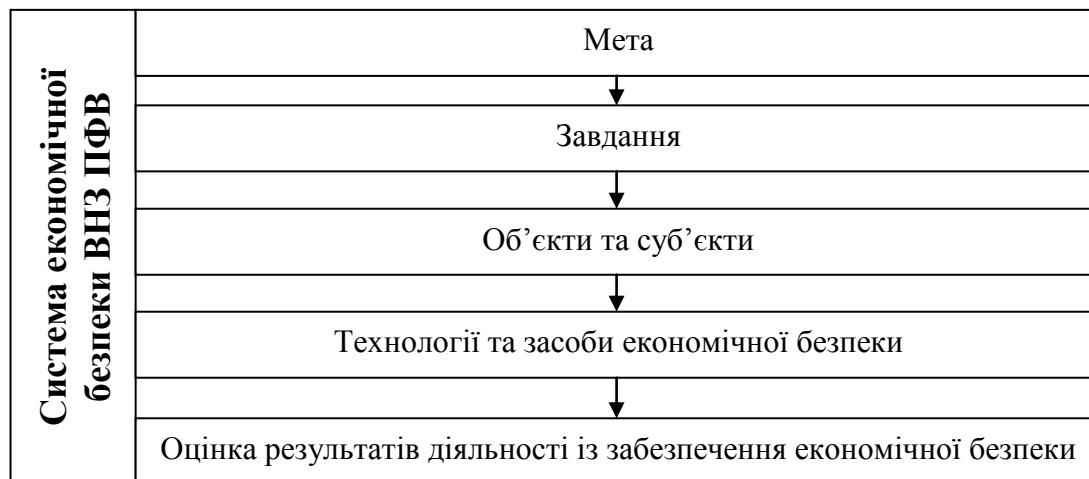

Рис. 5. Структурно-логічна схема організації системи економічної безпеки ВНЗ ПФВ

Стратегія організації системи економічної безпеки ВНЗ ПФВ повинна бути спрямована на забезпечення економічної та фінансової стабільності ВНЗ в умовах його входження і функціонування в ринковій сфері.

Виходячи з вищенаведеного, пропонуємо під поняттям «система економічної безпеки вищих навчальних закладів приватної форми власності» розуміти сукупність взаємопов'язаних заходів організаційно-правового характеру, що здійснюються зовнішніми та внутрішніми суб'єктами економічної безпеки вищих навчальних закладів приватної форми власності, з метою захисту їх діяльності від реальних чи попередження настання потенційних загроз, негативний вплив яких може призвести до втрати навчальною установою наявних власних та залучених ресурсів і стати на заваді її сталого розвитку та конкурентоспроможності у майбутньому.

Стан системи економічної безпеки ВНЗ залежить не тільки від внутрішніх чинників, а й від зовнішнього стану економіки освіти в цілому. Бізнес-процеси у вищому навчальному закладі – освітні процеси, ведення науково-дослідної діяльності, процеси з управління майновим комплексом, управління персоналом тощо – вимагають захисту та спеціальної структури, що забезпечує цей захист, причому розробка заходів щодо економічної безпеки може бути організована в рамках служби загальної безпеки або з виділенням окремого

підрозділу, основним завданням якого є запобігання збитків і вміння вирішити проблеми економічного характеру всередині ВНЗ.

Оцінку стану системи економічної безпеки вищих навчальних закладів приватної форми власності пропонуємо здійснювати на основі аналізу індикаторів, які узагальнюються у інтегральному показнику:

$$CCEB = \sum_{i=1}^5 OD + \sum_{i=1}^5 GD \quad (1),$$

де CCEB – стан системи економічної безпеки вищих навчальних закладів приватної форми власності, OD – стан підсистеми економічної безпеки ВНЗ у сфері освітньої діяльності, GD – стан підсистеми економічної безпеки ВНЗ у сфері господарської діяльності.

Найвищим класом ВНЗ приватної форми власності за станом економічної безпеки є рівень А (5,2-6 балів), мінімальним — рівень Д (2-2,8 бали), Загрозливим – рівень Г (2,8-3,6 бали), нормальним можна вважати інтервал значень від 3,6 до 4,4 бали — рівень В, надійним – рівень Б (4,4-5,2 бали).

У зв'язку з тим, що результати дослідження можуть вплинути на ділову репутацію та інші напрямки діяльності ВНЗ ПФВ, їх назви було змінено. Результати проведеного аналізу провідних вищих навчальних закладів приватної форми власності наведено у таблиці 2.

Таблиця 2

**Стан системи економічної безпеки вищих навчальних закладів
приватної форми власності**

Навчальний заклад	Бальне значення										Стан системи економічної безпеки
	Фінансова		Кадрова		Матеріально-технічна		Інформаційна		Правова		
	ОД	ГД	ОД	ГД	ОД	ГД	ОД	ГД	ОД	ГД	
ВНЗ ПФВ №1	2,4	1,6	1,6	1,6	2,2	1,8	2,8	1,8	2,3	1,8	В
	4,0		3,2		4		4,6		4,1		
ВНЗ ПФВ №2	2,1	1,4	1,6	1,5	2,0	1,6	2,25	1,8	2,7	1,4	Г
	3,5		3,1		3,6		4,05		4,1		
ВНЗ ПФВ №3	2,4	1,4	1,6	1,3	2,8	1,6	2,35	1,0	2,5	1,4	В
	3,8		2,9		4,4		3,35		3,9		

Для проведення опитування було обрано десять фахівців із різною професійною спрямованістю сфер діяльності, що працюють у провідних вищих навчальних закладах України. Вагу показників економічної безпеки визначали ректори, проректори, професори, фінансові директори, головні бухгалтери,

юристи, директори служб безпеки провідних державних та приватних ВНЗ України. Дослідження щодо оцінки стану системи економічної безпеки вищих навчальних закладів приватної форми власності проводилось у 2013/2014 навчальному році.

ВНЗ ПФВ №1 та ВНЗ ПФВ №3 знаходяться у стані відносної безпеки, що відповідає рівню В, тобто середньому значенню за шкалою оцінки даного показника, стан безпеки ВНЗ ПФВ №2 – рівню Г (значення, що менше за середнє і може у динаміці знизитись до мінімального), але дуже наближений до рівня В.

Побудова ефективної моделі організації системи економічної безпеки має враховувати специфіку освітнього закладу і ймовірність виникнення тих чи інших зовнішніх (зменшення кількості абітурієнтів, зниження життєвого рівня населення, високий рівень корупції та ін.) і внутрішніх (неефективне управління ВНЗ, зниження якості професорсько-викладацького складу, хабарництво серед них тощо) загроз.

Модель системи безпеки ВНЗ представлена на рис. 6.

Рис. 6. Модель системи економічної безпеки ВНЗ

Система економічної безпеки покликана стати невід'ємною частиною забезпечення сталого функціонування і розвитку ВНЗ ПФВ. Усі суб'єкти цієї системи повинні брати активну участь в освітньому, виховному, економічному та інших робочих процесах.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі вирішено наукове завдання, яке полягало у розробці теоретико-методичних засад та практичних рекомендацій з організації

системи економічної безпеки вищих навчальних закладів приватної форми власності, що необхідно для обґрунтування шляхів розвитку ринку освітніх послуг України. Результати авторських досліджень дозволили сформулювати такі висновки та узагальнення:

1. Дослідження діяльності вищих навчальних закладів приватної форми власності як суб'єктів освітньої та господарської діяльності дозволило встановити їх особливості та вдосконалити поняття «вищий навчальний заклад приватної форми власності», що в свою чергу дозволило в роботі більш ґрунтовно оцінити загрози діяльності та надати пропозиції щодо організації системи його економічної безпеки.

2. Аналіз наукових джерел доводить, що теорія економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності знаходиться у стадії формування. Існуючі підходи до визначення категорій «економічна безпека суб'єктів господарської діяльності» та «система економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності» не дозволяють встановити особливості організації економічної безпеки у ВНЗ ПФВ, що дозволило запропонувати такі поняття як «економічна безпека ВНЗ приватної форми власності» та «система економічної безпеки ВНЗ приватної форми власності». Проведене дослідження дозволило розглядати зазначену систему як сукупність двох підсистем: підсистеми економічної безпеки ВНЗ ПФВ як суб'єкта освітньої діяльності та підсистеми економічної безпеки ВНЗ ПФВ як суб'єкта господарської діяльності.

3. Проаналізовано загрози діяльності вищих навчальних закладів приватної форми власності та визначено, що для ВНЗ ПФВ притаманні всі види загроз, які є характерними для суб'єктів господарської діяльності. Разом з тим, у дослідженні виявлено специфічні загрози, характерні для ВНЗ як особливої соціальної організації та суб'єкта надання освітніх послуг (ліцензійного виду діяльності). Встановлено, що в умовах сьогодення більшість зовнішніх та внутрішніх загроз пов'язані з особистістю його засновника (засновників) та/або найнятого ректора і знаходяться у площині організації управління ВНЗ приватної форми власності.

4. Встановлено, що система економічної безпеки ВНЗ ПФВ має специфічні властивості і розглядається як структурно-функціональний комплекс соціальної організації, що забезпечує надання освітніх послуг (виконання повсякденних вимог до ліцензування та акредитації) та здійснює господарську діяльність (забезпечення отримання прибутку його засновниками та економічний захист фінансово-господарської діяльності).

За результатами експертного оцінювання доведено, що система економічної безпеки вищих навчальних закладів приватної форми власності має забезпечувати розвиток наступних напрямків діяльності: охорони, захисту, інформаційно-аналітичної та профілактичної діяльності. Система економічної безпеки ВНЗ покликана створити умови для досягнення цілей діяльності,

своєчасного виявлення і максимального послаблення впливу різного роду небезпек і загроз в умовах конкуренції та господарського ризику.

5. Здійснення емпіричного аналізу показників діяльності ВНЗ ПФВ визначило шляхи вдосконалення системи економічної безпеки у вищих навчальних закладах приватної форми власності та умови формування концепції організації системи економічної безпеки. Головною ідеєю концепції організації системи економічної безпеки ВНЗ приватної форми власності можна вважати організацію економічної безпеки освітньої установи, з метою виключення або зменшення ризику можливих несприятливих подій та їх наслідків в управлінському, науково-освітньому процесах і в процесах управління майном і персоналом ВНЗ, на основі попереджувального, профілактичного характеру дій.

6. Стратегія організації системи економічної безпеки ВНЗ ПФВ повинна бути спрямована на забезпечення економічної та фінансової стабільності ВНЗ, в умовах його входження і функціонування в ринкових умовах, за наявним конкурентним середовищем та постійному моніторингу якості надання освітніх послуг з боку органів ліцензування та необхідністю виконання вимог чинного законодавства в галузі освіти і науки України.

7. Оцінка стану системи економічної безпеки ВНЗ визначає дієвість системи економічної безпеки та її функціональність. Показники стану системи економічної безпеки вищих навчальних закладів приватної форми власності можуть мати практичне застосування як для внутрішнього використання (визначення керівним персоналом ВНЗ та власниками міри її захищеності), так і для зовнішнього (при складанні рейтингів ВНЗ ПФВ тощо)

8. Моделювання системи організації системи ВНЗ ПФВ визначає, в якості пріоритетних завдань, захист економічних інтересів, стійке функціонування та сталий розвиток ВНЗ приватної форми власності шляхом недопущення або мінімізації загроз та небезпек для його діяльності, при цьому відповідальність за організацію системи економічної безпеки ВНЗ приватної форми власності має покладатися на його засновників (власника), безпосереднє здійснення управління – на ректора, повсякденне дотримання вимог – на підрозділи безпеки при взаємодії з іншими підрозділами ВНЗ ПФВ.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Карпова К.В. Управлінське рішення з урахуванням загроз економічній безпеці підприємства. – В кн.: Ефективність управління в процесі реформування: макро- та мікроекономічний аспект: Колективна монографія / За наук. ред. проф. Радіонової І.Ф. – К.: ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», 2012. – 364 с. – С.354-363.

2. Карпова К.В. Формування стратегії економічної безпеки організації / К.В. Карпова // Вчені записки Університету «КРОК» / Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК». – Вип.1 (1997). – Вип.21. – К., 2010. – 158 с. – С.136-142.
3. Карпова К.В. Поняття «економічна безпека» та її складові / К.В. Карпова // Вчені записки Університету «КРОК» / Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК». – Вип.1 (1997). – Вип.27. – К., 2011. – 196 с. – С.109-115.
4. Карпова К.В. Управління економічною безпекою суб'єкта господарської діяльності / К.В. Карпова // Зовнішня торгівля. Економічна безпека / «Університет економіки та права «КРОК». – №8. – Вип.21. – К., 2012. – 118с. С.55-59.
5. Карпова К.В. Характеристика та класифікація спеціальних методів, які використовуються фахівцями з безпеки при забезпеченні економічної безпеки підприємств / П.Я. Пригунов, Л.В. Гнилицька, К.В. Карпова // Формування ринкових відносин в Україні: Збірник наукових праць Вип.11 (138). – К.,2012. – 280с. – С.127-133. *Особистий внесок: запропонована класифікація спеціальних методів забезпечення економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності.*
6. Карпова К.В. Вищий навчальний заклад приватної форми власності як об'єкт економічної безпеки та суб'єкт освітньої господарської діяльності / К.В. Карпова // Ефективна економіка. - №2. – 2013. – режим доступу: <http://www.econmy.nauka.com.ua>.
7. Карпова К.В. Емпіричний аналіз досліджень особливостей організації системи економічної безпеки у ВНЗ приватної форми власності / П.Я. Пригунов, К.В. Карпова // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія: Економічні науки. Випуск 33: у трьох частинах/М-во освіти і науки, молоді та спорту України, Черкас. держ. технол. Ун-т . – Черкаси: ЧДТУ, 2013. – Частина I. – 169с. – С.58-68. *Особистий внесок: досліджені особливості організації системи економічної безпеки у вищих навчальних закладах України приватної форми власності.*
8. Карпова К.В. Функціональні складові економічної безпеки вищого навчального закладу: критерії та індикатори / К.В. Карпова // Європейські перспективи: Науково-практичний журнал. Вип.11. – К.,2013. – 227с. – С.109-113.

Публікації у виданнях іноземних держав або у виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз

9. Карпова К.В. Угрозы и опасности в деятельности высших учебных заведений частной формы собственности / К.В. Карпова // Общество и экономика постсоветского пространства: Международный сборник научных статей.

Выпуск II. / Отв.ред.А.В.Горбатенко. – Липецк: Издательский центр «Гравис», 2013. – 188 с. – С.93-98.

Опубліковані праці апробаційного характеру

10.Карпова К.В. Загрози та ризики економічній безпеці суб'єкта господарської діяльності / К.В. Карпова // Національна і міжнародна безпека в сучасних трансформаційних процесах: матеріали науково-практичної конференції (Київ, 29 грудня, 2011 р.). – К.: ФОП Ліпкан О.С., 2011. – 124 с. – С. 43-45.

11.Карпова К.В. Економічна безпека вищого навчального закладу як суб'єкта господарської діяльності / К.В. Карпова // Правові та політичні проблеми сучасності: матеріали науково-практичної конференції (Луцьк, 22 квітня, 2012 р.). – К.: ФОП Ліпкан О.С., 2012. – 96 с. – С.17-19.

12.Карпова К.В. Аналіз вітчизняного досвіду підготовки фахівців з вищою освітою для забезпечення економічної безпеки підприємств: досягнення та перспективи розвитку / П.Я. Пригунов, К.В. Карпова // Інформаційно-аналітичне забезпечення управління фінансово-економічною безпекою: аудиторський супровід та бізнес розвідка: матеріали III міжнар. наук.-прак. конф., Харків, 11-13 квітня 2013 р. / ред. Кол.: В.Ф.Харченко, Т.В.Момот, Н.Є.Лелюк, І.А.Краївська; Всеукр. Співка вчених-економістів, Харк. Об'єднана держ. Фін. Інспекція, Харк. Нац. Ун-т міськ. Гос-ва та ін. – Х.: ХНУМГ, 2013. – 162 с. – С.91-93. *Особистий внесок: проведений аналіз стану організаційно-штатного, освітнього та наукового забезпечення підготовки фахівців з безпеки та визначенні основних напрямів перспективного розвитку освітнього та наукового простору з підготовки фахівців в галузі безпеки.*

13.Карпова К.В. Основные направления и механизмы внедрения международного опыта обеспечения безопасности в системе экономической безопасности отечественных предприятий / П.Я. Пригунов, К.В. Карпова // Экономическая безопасность субъектов хозяйствования: теория и практика: сборник научных трудов. – Донецк: Изд-во «Ноулидж» (донецкое отделение), 2014. – 412 с. – С.362-377 *Особистий внесок: розробка пропозицій щодо механізму використання міжнародного досвіду забезпечення економічної безпеки при організації сучасних систем економічної безпеки вітчизняних суб'єктів господарювання.*

14.Карпова К.В. Стратегічне планування у сфері економічної безпеки вищого навчального закладу приватної форми власності / К.В. Карпова // Становлення та розвиток української державності: актуальні проблеми державного та регіонального управління на сучасному етапі розвитку суспільства: матеріали ІХ Всеукраїнської науково-практичної конференції (Київ, 14 листопада, 2013 р.). – К.: Вид-во Міжрегіональної Академії управління персоналом «МАУП», 2013 р. – 124 с. – С.53-58.

15. Карпова К.В. Шляхи формування концепції економічної безпеки вищих навчальних закладів приватної форми власності як суб'єктів господарської та підприємницької діяльності / К.В. Карпова // Перша науково-практична конференція студентів магістратури та аспірантури Інституту права імені князя Володимира Великого: - Київ, 19-20 грудня 2013 року / Редкол.: Заросило В.О. (голова) та інші. – К.: Вид-во Міжрегіональної Академії управління персоналом «МАУП», 2013 р. – 110 с. – С.24-30.

16. Карпова К.В. Модель забезпечення економічної безпеки вищих навчальних закладів приватної форми власності / К.В. Карпова // Матеріали X Международной научно-практической конференции «Наука и образование – 2013/2014». – Publishing House “Education and Science” s.r.o. (Чехия, Прага). – 2014. – 364 с. – С. 98-103.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дисертації

17. Карпова К.В. Сучасні підходи до підготовки професіоналів за спеціальністю 8.18010014 «Управління фінансово-економічною безпекою»: міфи та реалії [Електронний ресурс] / П.Я. Пригунов, В.І. Литвиненко, К.В. Карпова // Ефективна економіка. – 2013. - №9. – Режим доступу до журналу : <http://www.econmy.nauka.com.ua> *Особистий внесок: розкриття змісту підготовки фахівців за спеціальністю 8.18010014 «Управління фінансово-економічною безпекою», визначенні основних вимог до діяльності професіонала з фінансово-економічної безпеки.*

АНОТАЦІЯ

Карпова К.В. Організація системи економічної безпеки вищих навчальних закладів приватної форми власності. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 21.04.02 – економічна безпека суб'єктів господарської діяльності. – Харківський національний університет міського господарства імені О. М. Бекетова, Харків, 2014.

В дисертаційній роботі Карпової К.В. сформульовано висновки та пропозиції, що мають важливе теоретичне й практичне значення для організації системи економічної безпеки у вищих навчальних закладах приватної форми власності. Основний науковий результат дисертаційної роботи полягає у визначенні особливості організації системи економічної безпеки ВНЗ приватної форми власності з урахуванням того, що вони є одночасно суб'єктами освітньої та господарської діяльності.

Викладені в дисертації теоретичні положення, розроблені підходи й отримані результати доведені до рівня методичних положень щодо організації системи економічної безпеки вищих навчальних закладів приватної форми власності. До результатів, що мають найбільш практичне значення, належать

пропозиції щодо вдосконалення концептуальних підходів до організації системи економічної безпеки вищих навчальних закладів приватної форми власності, методичних підходів до оцінки стану системи економічної безпеки вищого навчального закладу приватної форми власності, методичного підходу до організації системи економічної безпеки ВНЗ ПФВ, визначення ролі стратегічного планування в системі економічної безпеки вищого навчального закладу приватної форми власності

Ключові слова: вищий навчальний заклад, приватна форма власності, економічна безпека, система економічної безпеки, освітня діяльність, господарська діяльність, індикатори, концепція.

АННОТАЦІЯ

Карпова К.В. Организация системы экономической безопасности высших учебных заведений частной формы собственности. - Рукопись .

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 21.04.02 – экономическая безопасность субъектов хозяйственной деятельности. – Харьковский национальный университет городского хозяйства имени А. Н. Бекетова, Харьков, 2014.

В диссертационной работе Карповой К.В. сформулированы выводы и предложения имеют важное теоретическое и практическое значение для организации системы безопасности в высших учебных заведениях частной формы собственности. Основным научный результат диссертационной работы заключается в определении особенности организации системы экономической безопасности ВУЗов частной формы собственности с учетом того, что они являются одновременно субъектами образовательной и хозяйственной деятельности.

Усиление значимости высшего образования как фактора экономического развития страны и ее конкурентоспособности, увеличение доли национального богатства, сосредоточенного в высшей школе, масштабов потребляемых ею ресурсов – все это делает необходимым осмысление когнитивного потенциала современного экономического знания по проблемам рыночной экономики, способствует пониманию внутренних и внешних механизмов функционирования системы высшего образования. Теория формирования экономической безопасности высшей школы призвана дать рациональное объяснение, каким образом отдельные люди и общество направляют материальные средства в сферу высшего образования для удовлетворения своих потребностей, как осуществляется управление материальными ресурсами высшей школы, какими экономическими средствами можно стимулировать ее дальнейшее развитие.

Система безопасности призвана стать неотъемлемой частью обеспечения устойчивого функционирования и развития ВУЗа. Все субъекты этой системы должны принимать активное участие в образовательном, воспитательном, экономическом и других рабочих процессах. Принципиальное значение имеет то, что организатором и руководителем системы безопасности образовательного учреждения должен быть его первый руководитель, а участниками системы безопасности – весь без исключения персонал: учредители, профессорско-преподавательский, учебно-вспомогательный и административный персонал, потребители образовательных и научно-исследовательских работ и услуг, а также контрагенты, т.е. заказчики работ и услуг, потребители. Безопасность становится обязательным условием и одним из критериев эффективности деятельности ВУЗа.

Ключевые слова: высшее учебное заведение, частная форма собственности, экономическая безопасность, система экономической безопасности, образовательная деятельность, хозяйственная деятельность, индикаторы, концепция.

ANNOTATION

Karpova K. Organization of economic security system of higher education institutions of private ownership. - Manuscript.

Thesis for the degree of candidate of economic sciences, specialty 21.04.02 – economic security of enterprise. – O. M. Beketov National University of Urban Economy in Kharkov, Kharkov, 2014.

In the thesis was formulated conclusions and proposals that have important theoretical and practical significance for the organization of economic security in higher education private ownership. The main scientific results of the thesis is to determine peculiarities of organization of economic security of private universities to the extent that they are both the subjects of education and business.

Outlined in the thesis theoretical propositions developed approaches and the results communicated to the teaching of the provisions on the organization of economic security institutions of higher education private ownership. By the results that are most practical importance include proposals to improve conceptual approaches to the economic security of the higher educational institutions of private property, improving methodological approaches to the assessment of the economic security of a higher education institution of private ownership, improving the methodological approach to the organization of economic safety of higher educational institutions of private defining the role of strategic planning in the economic security of a higher education institution of private

Keywords: university, private ownership, economic security, economic security system, educational activities, economic activity indicators, concept.

КАРПОВА КРІСТІНА ВІКТОРІВНА

**ОРГАНІЗАЦІЯ СИСТЕМИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВИЩИХ
НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ
ПРИВАТНОЇ ФОРМИ ВЛАСНОСТІ**

21.04.02 – економічна безпека
суб'єктів господарської діяльності

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Відповідальний за випуск

д.т.н., проф. Торкатюк В.І.

Підп. до друку 28.05.14
Друк на ризографі
Зам. № 9601

Формат 60x84/16
Ум. др. арк. 0,9
Тираж 100 пр.

Видавець і виготовлювач:
Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, вул. Революції, 12, Харків, 61002
Електронна адреса: rectorat@kname.edu.ua
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи:
ДК № 4705 від 28.03.2014